

Zofia Frączek

Kultura pedagogiczna rodziców w perspektywie analiz teoretycznych i w badaniach empirycznych

Pedagogika Rodziny 3/1, 187-199

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zofia Frączek

Uniwersytet Rzeszowski

Kultura pedagogiczna rodziców w perspektywie analiz teoretycznych i w badaniach empirycznych

The pedagogy culture of parents in a perspective of theoretical analysis and empiric research

1. Rodzina wobec zaspokajania potrzeb dziecka

Zachowanie się każdego człowieka zdeterminowane jest określonymi potrzebami. Ich zaspokajanie jest istotne dla normalnego, satysfakcjonującego życia jednostki. W opracowaniach naukowych występują liczne klasyfikacje potrzeb ludzkich. Wyróżnia się m.in. potrzeby cielesne i społeczne. Do pierwszej grupy zalicza się: potrzebę pożywienia, oddychania, życia płciowego. Z uwagi na to, że człowiek to istota o rozwiniętym życiu społecznym, istotna jest także realizacja potrzeb społecznych. Niezaspokajanie takich potrzeb, jak potrzeba afiliacji, miłości, bezpieczeństwa czy też uznania, może prowadzić do zaniku poczucia sensu życia oraz różnych schorzeń fizycznych i psychicznych [Cudak 2010].

Rodzina stanowi środowisko wychowawcze, w którym tkwią największe możliwości dotyczące zaspokajania potrzeb i rozwoju człowieka. Szczególnie ważnym zadaniem każdej rodziny jest zaspokajanie potrzeb młodego pokolenia. Dobrze funkcjonujące środowisko rodzinne zapewnia dzieciom korzystne warunki dla ich optymalnego rozwoju. Rodzice, organizując materialne i psychiczne warunki, które są związane z odżywianiem, snem, wypoczynkiem i zabezpieczeniem organizmu przed różnymi niebezpieczeństwami, doprowadzają do wytworzenia się u dzieci odpowiednich przyzwyczajeń, umiejętności i nawyków, które przysposabiają je do samodzielnego funkcjonowania [Frączek 2011].

Interesującą klasyfikację potrzeb dziecka zaprezentował Z. Dąbrowski. W ocenie tego badacza do najważniejszych potrzeb dziecka należy:

-
- potrzeba akceptacji, niezależnie od posiadanych wad i braków, jako warunek konieczny dla istnienia prawidłowych więzi między członkami rodziny;
 - potrzeba bezpieczeństwa, interpretowana jako konieczność stałego zaspokajania uniwersalnych wartości związanych z własną osobą oraz z najbliższymi osobami w rodzinie;
 - potrzeba przynależności i miłości, rozumiana jako zapewnienie poczucia bycia kochanym przez otoczenie i poszczególne osoby oraz bycia uznawanym za osobę niezastąpioną;
 - potrzeba uznania wszystkich konstruktywnych zachowań, wysiłku, inicjatywy, która zapewnia pozytywną samoocenę i staje się bodźcem dla dalszej aktywności;
 - potrzeba pozytywnego oddźwięku psychicznego, której zaspokojenie wymaga od innych zrozumienia i podzielenia przyczyn naszego działania, pragnień, trosk, empatii. Idzie o stworzenie poczucia wspólnoty w rodzinie;
 - potrzeba wyłączności w celu stania się w pewnym sensie jedyną osobą w myślach i uczuciach osób, na których nam zależy. Jest ona realizowana poprzez tolerancję oraz posiadanie miejsca w sercach osób najbliższych;
 - potrzeba ekspresji emocjonalnej, rozumiana jako konieczność wyrażania swych stanów psychicznych, uczuć, dzielenia się z najbliższymi radościami i troskami, w celu uzyskania stanu równowagi psychicznej [Dąbrowski 2003].

Zdrowe środowisko rodzinne zapewnia dziecku najlepsze warunki rozwoju. Żadna instytucja nie jest w stanie zastąpić rodziny. Jeden z najważniejszych atutów rodziny, decydujących o jej przewadze nad innymi środowiskami, stanowi wczesne rozpoczynanie jej oddziaływania. W chwili narodzin dziecko jest całkowicie zależne od otoczenia. Wszystko to, co opanowuje w ciągu kilku miesięcy, to rezultat uczenia się od swoich najbliższych – matki, ojca oraz innych członków rodziny. Oddziaływanie rodziny nie tylko rozpoczyna się najwcześniej, ale także trwa najdłużej. Jego wpływ nie kończy się, gdy dziecko osiąga samodzielność, rozpoczyna studia, pracę zawodową oraz zakłada własną rodzinę. Trwa on przez całe życie. A jeśli dom rodzinny przestaje już istnieć, to przekazane w nim normy, wartości i wzory życia reprezentanci kolejnego pokolenia wdrażają w swoje życie i założone przez siebie rodziny [Filipczuk 1981, Homplewicz 2000].

Wzrastanie w rodzinie, która zapewnia dziecku wsparcie, akceptację, zaspokajanie potrzeb, rozwija w nim poczucie własnej wartości oraz kształtuje obraz rodziny normalnej. Warunki te ułatwiają start w dorosłe życie i sprzyjają założeniu własnej dobrze funkcjonującej rodziny.

2. Kultura, kultura pedagogiczna i kultura pedagogiczna rodziców

W opracowaniu encyklopedycznym pod hasłem „kultura” zawarto informacje, że jest to „całością materialnego i duchowego dorobku ludzkości, gromadzony, utrwalany i wzbogacany w ciągu jej dziejów, przekazywany z pokolenia na pokolenie; w skład tak pojętej kultury wchodzi nie tylko wytwory materialne i instytucje społeczne, ale także zasady współżycia społecznego, sposoby postępowania, wzory, kryteria ocen estetycznych i moralnych przyjęte w danej zbiorowości i wyznaczające obowiązujące zachowania” [Encyklopedia Popularna PWN 1982].

Z pojęciem kultury spotykamy się także w „Nowym słowniku pedagogicznym”, gdzie kultura definiowana jest jako ogół stworzonych przez ludzi wartości naukowych, społecznych, artystycznych i technicznych oraz procesy tworzenia tych wartości. W przeszłości pojęcie kultury kojarzyło się z „uprawą roli”, bądź z „uprawą umysłu”, następnie szczególnie dużo kontrowersji wywołało przeciwstawianie kultury – jako całości dorobku ludzkości – procesowi tworzenia tego dorobku. W wieku XIX posługiwano się zamiennie terminami „kultura” i „cywilizacja”. W XX wieku zaczęto rozróżniać te pojęcia, kojarząc z pierwszym dobra duchowe, a z drugim – materialne. Współcześnie kulturę ujmuje się szeroko, a więc zarówno jako efekty, jak i procesy tworzenia dóbr, jako normy i wzory zachowań oraz wytworzone przez ludzi dzieła, zarówno wartości naukowe oraz artystyczne, jak i społeczne oraz techniczno-cywilizacyjne [Okoń 1998].

Spójną i syntetyczną definicję kultury podaje A. Kłoskowska, która wyjaśnia, że jest to: „względnie zintegrowana całość, obejmująca zachowania ludzi, przebiegające według wspólnych dla zbiorowości społecznej wzorów wykształconych i przyswajanych w toku interakcji oraz zawierająca wytwory takich zachowań” [Kłoskowska 1980].

Natomiast kultura pedagogiczna w „Encyklopedii Pedagogicznej XXI wieku” definiowana jest jako „spójny zestaw zinternalizowanych przez jednostkę, grupę społeczną, społeczność postaw pedagogicznych (wychowawczych i opiekuńczo-wychowawczych)” [Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku 2003].

Istotę kultury pedagogicznej wyjaśnia także J. Maciaszkowa pisząc, iż jest to „ogół wartości (intelektualnych, estetycznych, społecznych), norm moralnych, wzorów i modeli zachowań, który wynika ze świadomości celów wychowania oraz z posiadanej wiedzy o wychowaniu, a przejawia się umiejętnością określonego reagowania na sytuacje wychowawcze” [Maciaszkowa 1980].

I. Jundziłł kulturę pedagogiczną traktuje jako dynamiczny proces i wskazuje, że stanowi ona „rodzaj kultury zachowania przejawiający się w uświadamianiu celów wychowania (...), w zdobywaniu wiedzy o wychowaniu, wrażliwości na sprawy dotyczące dzieci i młodzieży, w poczuciu odpowiedzialności

za młode pokolenie i znajdujący najpełniejszy wyraz w prawidłowym oddziaływaniu wychowawczym na dzieci, młodzież i ludzi dorosłych” [Jundziłł 1997].

Wymagania dotyczące poziomu kultury pedagogicznej stawiane są osobom bezpośrednio związanym z wychowaniem. W literaturze wymienia się następujące modele kultury pedagogicznej: kultura pedagogiczna rodziców; kultura pedagogiczna nauczycieli i wychowawców; kultura pedagogiczna osób zajmujących się kształceniem dorosłych; kultura pedagogiczna kierowników w zakładach pracy; kultura pedagogiczna dorosłych, którzy nie są bezpośrednio związani z pracą wychowawczą [Jundziłł 1997].

W ostatnich latach obserwuje się kryzys wychowania w rodzinie i spadek autorytetu rodzicielskiego. Pogoń rodziców za szczęściem osobistym, brak czasu, kult wartości materialnych, a także bezrobocie, mają negatywny wpływ na wychowanie w rodzinie i powodują, że rodzice w stopniu niewystarczającym okazują zainteresowanie sprawami dziecka. Często ograniczają oni swoją rolę rodzicielską do zaspokojenia jego potrzeb materialnych i fizjologicznych. W wyniku takiego stanu rzeczy niezbędna jest pedagogizacja rodziców. Konieczne staje się, aby rodzice w wychowaniu kierowali się przede wszystkim wiedzą i umiejętnościami pedagogicznymi, a nie intuicją czy też tradycją. Powinni być świadomi własnej roli rodzicielskiej, znać potrzeby dziecka, umiejętnie nagradzać i karać, stawiać jasno sformułowane cele wychowawcze oraz interesować się jego sprawami i w odpowiedni sposób okazywać mu uczucia [Tokarska 2003].

Kultura pedagogiczna rodziców uzależniona jest od ich ogólnej kultury oraz od stopnia uświadamiania sobie własnej roli wychowawczej. Dlatego tak ważne jest podnoszenie nie tylko kultury pedagogicznej rodziców, która pomoże im w lepszym zrozumieniu swego rodzicielstwa, ale także podnoszenie ich ogólnej kultury i ukazanie wagi wychowania rodzinnego dla całego społeczeństwa.

3. Wyznaczniki kultury pedagogicznej rodziców i jej znaczenie

Kultura pedagogiczna rodziców, należy do ważnych czynników optymalizacji kształcenia i wychowania dzieci oraz młodzieży. W jej skład wchodzi poglądy, opinie i zachowania, będące przejawem określonych postaw wychowawczych. Postawy te tworzą jednolitą strukturę poznawczą, uczuciową (emocjonalną) i działaniową [Cudak 1996].

J. Maciaszkowa wymienia trzy główne elementy kultury pedagogicznej rodziców:

- 1) wiedza oraz świadomość celów wychowawczych;
- 2) nacechowany życzliwością emocjonalny stosunek do innych ludzi, a przede wszystkim do dzieci;
- 3) umiejętność pracy wychowawczej w interesie drugiego człowieka, a zwłaszcza dzieci [Maciaszkowa 1977].

M. Grochociński wskazuje, iż na obraz kultury pedagogicznej rodziców składa się całokształt ich postępowania z dzieckiem, a także organizacja, atmosfera i styl życia w rodzinie. O poziomie kultury pedagogicznej rodziców świadczą następujące czynniki:

- wiedza o dziecku i stosunek do jego potrzeb;
- świadomość roli wychowawczej, poczucie odpowiedzialności za dziecko i jego rozwój;
- poglądy rodziców na charakter stosunków wychowawczych w rodzinie;
- stosunek rodziców do edukacji dzieci;
- umiejętność wychowawczego oddziaływania na rodzinę;
- rodzaje stosowanych metod wychowania i znajomość ich wpływu na rozwój dziecka [Grochociński 1979].

Wnikliwą analizę wyznaczników poziomu kultury pedagogicznej rodziców przeprowadziła U. Tokarska. W uznaniu tej autorki o kulturze pedagogicznej rodziców świadczą następujące elementy:

1. Świadomość wychowawcza rodziców;
2. Określona wiedza (element poznawczy w kulturze pedagogicznej):
 - znajomość potrzeb dziecka,
 - znajomość celów i zasad wychowania,
 - znajomość cech, jakimi powinien odznaczać się wychowawca,
 - znajomość trudności i zagrożeń rozwojowych;
3. Umiejętność nawiązywania stosunku wychowawczego (element emocjonalny w kulturze pedagogicznej):
 - stosunek uczuciowy rodziców do dziecka,
 - stosunek wychowawczy (pedagogiczny) rodziców do dziecka,
 - atmosfera wychowawcza;
4. Znajomość i umiejętność stosowania metod i środków wychowawczych (element behawioralny w kulturze pedagogicznej):
 - umiejętność stosowania metod,
 - umiejętność stosowania nagród i kar,
 - umiejętność organizowania warunków wychowawczych w rodzinie,
 - stosunek rodziców do nauki szkolnej dzieci i ich dalszego kształcenia,
 - uznanie potrzeby doskonalenia wiedzy i umiejętności pedagogicznych [Tokarska 2003].

Dla prawidłowego realizowania przez rodziców procesu wychowania, każdy z wymienionych wyżej elementów składowych kultury pedagogicznej jest

bardzo ważny. Im wyższy poziom każdy element osiąga oraz im bardziej są one z sobą zharmonizowane, tym wyższy jest ogólny poziom kultury pedagogicznej rodziców. Dlatego też należy wykazać się dziś szczególną troską o jej świadome kształtowanie.

Upowszechnianie kultury pedagogicznej, zdaniem J. Maciaszkowej, polega na budzeniu zainteresowań sprawami dzieci i młodzieży, a także na budzeniu pragnienia zdobycia określonej wiedzy, pozwalającej wyjaśnić i zrozumieć zachowanie innych ludzi oraz na wykształceniu umiejętności takiego działania, aby umieć postępować zgodnie z posiadaną wiedzą oraz świadomością zadań, a także dobrze rozumianym interesem dziecka. Popularyzowanie wśród rodziców wiedzy o rozwoju i wychowaniu ma również na celu zharmonizowanie wychowania rodzinnego i instytucji wychowawczych oraz ukształtowanie pożądanых postaw rodziców [Maciaszkowa 1977].

Do form kształtowania kultury pedagogicznej zalicza się:

- szkolne formy kształcenia, obejmujące wszystkich uczniów jako potencjalnych rodziców;
- równoległe pozaszkolne kształcenie przyszłych małżonków oraz młodych małżeństw w specjalnie do tego powołanych instytucjach;
- ustawiczne kształcenie obejmujące wszystkich rodziców (za pośrednictwem środków masowego przekazu);
- dokształcanie rodziców poprzez zapewnienie im różnych miejsc kształcenia [Kawula 2005];
- poradnictwo specjalistyczne [Kierdel 2009].

Prowadząc rozważania nad skutecznym kształtowaniem kultury pedagogicznej badacze zwracają uwagę na to, że:

- podnoszenie kultury pedagogicznej jest zadaniem długofalowym;
- kształceniem pedagogicznym należy objąć potencjalnych rodziców oraz osoby posiadające dzieci;
- konieczna jest współpraca wszystkich instytucji, osób i organizacji, powołanych do podnoszenia kultury pedagogicznej rodziców, aby móc osiągnąć oczekiwane rezultaty [Cudak 1997].

Zagadnienie kultury pedagogicznej rodziców posiada wielką rangę społeczną, gdyż dotyczy zarówno teraźniejszości jak i przyszłości narodu. Wiąże się z umiejętnością życia każdego członka we współczesnym i przyszłym społeczeństwie. Dlatego też nie dziwi zainteresowanie tą problematyką, które coraz silniej zaznacza się zarówno wśród badaczy – teoretyków jak i wychowawców – praktyków [Cudak 1997]. Wyrazem poszukiwań empirycznych w tym zakresie są wyniki prezentowanych poniżej badań.

4. Kultura pedagogiczna rodziców w perspektywie empirycznej

Dla zobrazowania problematyki kultury pedagogicznej rodziców podjęto badania, które stanowią przygotowanie do przeprowadzenia bardziej obszernych i pogłębionych badań, ukazujących poziom kultury pedagogicznej rodziców.

Badania zostały przeprowadzone w 2011 roku. Objęto nimi rodziców uczniów szkół średnich miasta Rzeszowa w liczbie 80 osób. Większość respondentów stanowiły kobiety – 50 osób, natomiast pozostałe 30 osób to mężczyźni.

Celem badań było rozpoznanie, jak kształtują się wybrane elementy w kulturze pedagogicznej rodziców.

Badania zmierzały do rozpoznania następujących problemów szczegółowych:

1. Czym dla badanych rodziców jest rodzina?
2. Czy rodzice wiedzą, czym jest kultura pedagogiczna rodziców?
3. Czy rodzice znają potrzeby dziecka?
4. Czy i jak rodzice nagradzają swoje dzieci?
5. Czy i jak rodzice karzą dzieci?
6. Skąd rodzice czerpią wiedzę o wychowaniu?

Na początek zwrócono się do badanych z pytaniem: „Czym dla Pani/Pana jest rodzina?”

Analiza wypowiedzi respondentów pozwala stwierdzić, że wielu badanych zalicza rodzinę do wysoko cenionych wartości. Świadczą o tym następujące, wybrane ich odpowiedzi:

- „rodzina to najważniejsza wartość w życiu”;
- „rodzina to podstawa ludzkiego istnienia”;
- „rodzina to wartość, która nadaje memu życiu sens”;
- „rodzina to najważniejsze dobro”.

Badani wskazywali też często, iż rodzina to grupa osób, która pełni funkcję wychowawczą. Mówią o tym poniższe wypowiedzi:

- „rodzina to grupa społeczna, kształtująca osobowość człowieka, wychowująca i wpajająca zasady życia społecznego”;
- „rodzina jest grupą społeczną, dającą poczucie bezpieczeństwa, miłości oraz zrozumienia”;
- „rodzina to podstawowa grupa społeczna, jest dla mnie wszystkim”.

W wypowiedziach respondentów pojawiały się także wskazania podkreślające to, że rodzinę tworzą dwa pokolenia – rodzice i dzieci:

- „rodzina to najbliższe kochane osoby: rodzice, dzieci...”;
- „rodzina to dla mnie dzieci, dom, po prostu najbliżsi”;

– „rodzina to moje dzieci i mąż, spędzanie czasu wolnego, rozmowy, sporządzanie posiłków”.

Określając rodzinę, badani mówili też o tym, że rodzina jest dla nich wsparciem. Miejscem, w którym można liczyć na pomoc drugiego człowieka:

– „rodzina to miejsce, w którym można otrzymać dobrą radę, pomoc”;

– „w rodzinie można zawsze liczyć na siebie nawzajem”.

Spośród 80 badanych respondentów jedynie 10 ankietowanych (12,5%) nie udzieliło odpowiedzi na pytanie, czym jest rodzina. Pozostała część badanych rodziców, usytuowała ją w grupie wartości wysoko cenionych. Powiązała z zaufaniem, miłością, wsparciem oraz ciepłem rodzinnego domu. Wyniki te wskazują na to, że respondenci dostrzegają w rodzinie szczególnie ważne środowisko życia człowieka.

Chcąc poznać, w jaki sposób badani rodzice rozumieją pojęcie kultury pedagogicznej, zwrócono się do nich z pytaniem: „Co zdaniem Pani/Pana oznacza termin **kultura pedagogiczna?**”.

Niepokoi fakt, iż „spośród 80 badanych, jedynie 24 osoby (30%) podjęły próbę udzielenia odpowiedzi na postawione pytanie. Większość z tej grupy respondentów właściwie interpretuje pojęcie kultury pedagogicznej, wiążąc je z odpowiednim podejściem do dziecka i oddziaływaniami wychowawczymi. Świadczą o tym następujące przykładowe odpowiedzi:

– „kultura pedagogiczna, to odpowiednie podejście do dzieci, a także stosowanie odpowiednich metod wychowania”;

– „to właściwe podejście wychowawcze”;

– „kultura pedagogiczna oznacza umiejętne i przemyślane wychowanie”;

– „kultura pedagogiczna to uczenie dziecka właściwych zachowań”.

Warto zauważyć, że niektórzy rodzice powiązali pojęcie kultury pedagogicznej wyłącznie z pracą profesjonalistów – nauczycieli, wychowawców. Wskazywali, że pod tym pojęciem kryje się potrzeba prezentacji przez nauczyciela właściwej postawy wobec ucznia; odpowiedniego sposobu porozumiewania się nauczycieli z uczniami; właściwego stosunku uczących do uczniów. Sprowadzenie kultury pedagogicznej do aktywności zawodowej nauczyciela i jego relacji z uczniami może świadczyć o małej świadomości wychowawczej rodziców oraz o niedocenianiu własnej roli w wychowaniu dzieci.

Rozpoznając element poznawczy w kulturze pedagogicznej rodziców, poproszono ich o wymienienie najważniejszych potrzeb dziecka.

Z grupy 80 badanych jedynie 13 respondentów (16,25%) nie udzieliło odpowiedzi na zadane pytanie. Pozostali rodzice w większości, co może budzić pewne zadowolenie, w swoich wypowiedziach zwracali szczególną uwagę

na potrzeby dziecka związane z miłością, akceptacją oraz bezpieczeństwem. Świadczą o tym następujące odpowiedzi badanych rodziców:

- „najważniejsze potrzeby dziecka to poczucie miłości i akceptacji;
- „najistotniejsze potrzeby wiążą się ze zdrowiem i miłością”;
- „najważniejszą jest potrzeba kochania, pomocy, akceptacji i wsparcia w każdej sytuacji”;
- „do ważnych potrzeb należy potrzeba przynależności, bezpieczeństwa oraz akceptacji.”

Respondenci w swoich wypowiedziach istotne znaczenie przypisywali także potrzebom materialnym. Niektórzy zwracali uwagę, że są one niezmiernie ważne w procesie rozwoju i wychowania dzieci. Udzielali następujących odpowiedzi:

- „moim zdaniem najważniejszymi potrzebami dziecka są potrzeby materialne”;
- „najważniejsze są potrzeby umożliwiające realizację kształcenia – ubranie, wyżywienie, zakup książek i przyborów szkolnych”;
- „ważne są potrzeby związane z zapewnieniem odpowiedniego bytu”.

Badanych rodziców zapytano również o to, które z potrzeb dziecka jest im najtrudniej zaspokajać.

Pozyskane odpowiedzi wskazują na to, że większości rodziców najtrudniej zaspokajać potrzeby materialne dzieci. Ten stan rzeczy uzasadniają słabymi zarobkami, problemami związanymi z brakiem pracy oraz częstymi zwolnieniami.

Chcąc rozpoznać, jak kształtuje się element motywacyjno-działaniowy w kulturze pedagogicznej rodziców, zwrócono się do nich z pytaniem: „Czy i jak nagradza Pani/Pan swoje dzieci?”

Większość respondentów, bo 65 osób (81,25%), przyznało, że nagradza swoje dzieci. Warto podkreślić, że w repertuarze stosowanych przez nich nagród dominują pochwały, wyrazy uznania, demonstracja pozytywnych uczuć. Rodzice sięgają też po nagrody materialne, ale z ich wypowiedzi wynika, że stosują je znacznie rzadziej. Badani ujawnili, że ich dzieci są nagradzane najczęściej za wyniki w nauce oraz wypełnianie zadań i obowiązków. Świadczą o tym przykładowe opinie:

- „nagradzam swoje dziecko za dobrą naukę i za wykonanie określonego zadania”;
- „otrzymuje nagrodę za sukcesy naukowe”;
- „nagradzam, gdy widzę starania mojego dziecka, jego zaangażowanie w ważne sprawy”.

Należy zauważyć, że 15 rodziców (18,75%) nie dostrzega znaczenia wzmocnień pozytywnych w wychowaniu, nie nagradza swych dzieci. Argumentowali oni swoje stanowisko m.in. tym, że nie widzą potrzeby, aby nagradzać dziecko za dobre postępowanie, gdyż jest ono jego obowiązkiem.

Rodzice zostali również zapytani o to, czy i jak karzą swoje dzieci. Z zebranych danych wynika, że większość badanych rodziców nie stosuje wobec swych dzieci kar. Takiej odpowiedzi udzieliło 49 badanych (61,25%). Swój wybór rodzice najczęściej uzasadniali tym, że stosowanie kar nie jest potrzebne i nic pozytywnego nie wnosi w wychowanie, a także, że jest bezsensowne. Ta grupa respondentów w swoich wypowiedziach przypisywała szczególne znaczenie prowadzeniu rozmów z dzieckiem we wszelkich spornych i skomplikowanych sytuacjach.

Rodzice, którzy stosują wobec swojego dziecka kary, to grupa licząca 31 osób (38,75%). Istotnym dla podkreślenia jest fakt, iż żadna z tych osób nie wskazała, że stosuje kary cielesne. Badani bazują raczej na zakazach. Najczęściej rodzice przejawiają następujące zachowania:

- „zabraniam mu wychodzić z domu”;
- „najczęściej zabieramy dziecku kieszonkowe i zabraniamy wychodzić z domu”;
- „zabraniamy korzystania z Internetu i gier komputerowych”.

Mając na uwadze powyższe wypowiedzi, zapytano respondentów o to, skąd czerpią oni wiedzę na temat wychowania dzieci. Odpowiedzi respondentów obrazuje tabela nr 1.

Tabela 1. Źródła wiedzy na temat wychowania dzieci

Szkoła	Poradnia psychologiczno-pedagogiczna	Rozmowy z innymi rodzicami	Telewizja	Radio	Czytanie książek	Przygotowanie pedagogiczne	Rozmowy z psychologiem, pedagogiem
19	2	16	25	8	38	13	11

Źródło: opracowanie własne (respondenci mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź).

Jak widać, rodzice najczęściej pozyskują wiedzę o wychowaniu dzieci ze źródeł fachowych – z książek. Kolejnym ważnym źródłem wiedzy jest też telewizja, szkoła oraz inni rodzice. Niektórzy z badanych pochwalili się uczestnictwem w przygotowaniu pedagogicznym. Najrzadziej, co wymaga pewnej refleksji i działań, rodzice korzystają z profesjonalnej pomocy psychologicznej i pedagogicznej.

Podsumowanie

Z uwagi na wielkość badanej populacji zaprezentowane wyżej dane empiryczne nie pozwalają na wyprowadzanie daleko idących uogólnień, jednakże warto dokonać pewnego ich podsumowania. Na podstawie wypowiedzi przebadanych rodziców można stwierdzić, że rodzina jest dla nich ważnym środowiskiem życia, które wpisują do grupy wartości najcenniejszych. Niepokoić może fakt braku rozumienia przez rodziców pojęcia kultury pedagogicznej. Jedynie 24 osoby (30%) podjęły próbę jego interpretacji. Większość z nich trafnie wiązała je z odpowiednim podejściem do dziecka i oddziaływaniami wychowawczymi. Mimo braku rozumienia pojęcia kultury pedagogicznej badani w większości wykazali się orientacją w potrzebach dziecka, a szczególną uwagę zwracali na potrzebę miłości, akceptacji oraz bezpieczeństwa. Choć najtrudniej im zaspokoić, co sygnalizowali, potrzeby materialne swojego potomstwa. Ważne jest też to, że zdecydowana większość badanych (81,25%) nagradza swoje dzieci, a wśród stosowanych wzmocnień nie dominują nagrody materialne, lecz pochwały, wyrazy uznania, okazywanie uczuć. Rodzice w większości nie przypisują też szczególnej skuteczności stosowaniu kar, a sytuacje sporne rozwiązują najczęściej w drodze rozmów z dzieckiem. Jeżeli badani już sięgają po kary, to, jak wskazują, nie są to kary cielesne. Przeważają różnego rodzaju zakazy.

Mimo trudności z interpretacją pojęcia kultury pedagogicznej respondenci w swoich wypowiedziach i ocenach wykazali się dużym wyczuciem pedagogicznym. W tych okolicznościach można się zastanawiać nad przyczynami zaistniałego stanu rzeczy i szukać jego wyjaśnienia w rodzicielskiej intuicji. Być może jednak uzasadnieniem jest to, że rodzice nie spotykają się na co dzień z fachową terminologią pedagogiczną i interpretacja pewnych pojęć sprawia im trudności, ale nie oznacza to, że nie starają się właściwie wychowywać swoich dzieci. Większość respondentów ujawniła, że czerpie wiedzę na temat wychowania z literatury, mediów oraz współpracy ze szkołą.

W literaturze czytamy, że „rodzina naszych czasów jest jak statek, który znalazł się w zasięgu burzy, ale mimo to płynie nadal – z nadłamanym masztem i wodą w swych najgłębszych czeluściach” [Tyszka 1999]. Dla pokonania burzy społecznych negatywnych wpływów, z którymi zmagają się współczesna rodzina, a wynikających z trudnej sytuacji ekonomicznej oraz przemian kulturowych, potrzebuje ona mądrego sternika – wychowawcy (ojca, matki), opierającego swe działania na wiedzy i umiejętnościach pedagogicznych, co uzasadnia pracę nad rozwijaniem kultury pedagogicznej współczesnych rodziców.

Streszczenie

Rodzina stanowi pierwsze i najważniejsze środowisko wychowawcze. Szczególna siła oddziaływania rodziny związana jest z trwałością jej wpływów. Dlatego też wciąż

istotną kwestią jest praca nad rozwijaniem świadomości i umiejętności wychowawczych rodziców, nad kształtowaniem ich kultury pedagogicznej. Nie wolno zapominać o tym, że zdrowe środowisko wychowawcze rodziny dostarcza obywateli zatroskanych o własny rozwój, a także rozwój kolejnych pokoleń i trwanie społeczeństwa.

Słowa kluczowe: rodzina, potrzeby dziecka, kultura pedagogiczna.

Summary

Family is the first and the most important upbringing community. The main role of family concerns its durability. That is why the work on development of awareness and upbringing abilities is still significant. We should not forget that a normal upbringing community creates people who care about duration of society, their development as well as development of the next generations.

Key-words: family, child's needs, pedagogy culture.

Bibliografia

- Cudak H. (1996), *Kultura pedagogiczna rodziców* [w:] „Piotrkowskie Studia Pedagogiczne”, t. 3, Kielce.
- Cudak H. (1997), *Rola ośrodków nieszkolnych w kształtowaniu kultury pedagogicznej rodziców*, Kielce.
- Cudak H. (2010), *Zagrożenia emocjonalne i społeczne dzieci z rodzin rozwiedzionych*, Toruń.
- Dąbrowski Z. (2003), *Pedagogika opiekuńcza w zarysie*, cz. I, Olsztyn.
- Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku* (2003), red. T. Pilch, Warszawa.
- Encyklopedia Popularna PWN* (1982), Warszawa.
- Filipczuk H. (1981), *Rodzina a rozwój psychiczny dziecka*, Warszawa.
- Frączek Z. (2011), *Pokoleniowe przemiany społecznej świadomości wartości rodziny*, Rzeszów.
- Grochociński M. (1979), *Kultura pedagogiczna rodziców* [w:] *Rodzina i dziecko*, red. M. Ziemska, Warszawa.
- Homplewicz J. (2000), *Pedagogika rodziny*, Rzeszów.
- Jundziłł I. (1997), *Kultura pedagogiczna społeczeństwa*, „Nowa Szkoła”, nr 2.
- Kawula S. (2005), *Kultura pedagogiczna rodziców jako czynnik stymulacji rozwoju i wychowania młodego pokolenia* [w:] *Pedagogika rodziny, Obszary i panorama problematyki*, red. S. Kawula, J. Brągiel, A. W. Janke, Toruń.
- Kierdel D. (2009), *Kształtowanie kultury pedagogicznej rodziców jako element budowania przestrzeni życia dziecka* [w:] *Dziecko w zmieniającej się przestrzeni życia: obraz dzieciństwa*, red. J. Izdebska, J. Szymanowska, Białystok.

-
- Kłoskowska A. (1980), *Kultura masowa*, Warszawa.
- Maciaszkowa J. (1977), *Kultura pedagogiczna rodziców* [w:] *Pedagogika opiekuńcza. Materiały z krajowej konferencji Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN*, Warszawa.
- Maciaszkowa J. (1980), *O współżyciu w rodzinie*, Warszawa.
- Okoń W. (1998), *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa.
- Tokarska U. (2003), *Kultura pedagogiczna rodziców*, „Wychowawca”, nr 11.
- Tyszka Z. (1999), *Kryzys rodziny współczesnej? Zagrożenia, szansa przetrwania* [w:] *Psychospołeczne uwarunkowania zjawisk dewiacyjnych wśród młodzieży w okresie transformacji ustrojowej*, red. H. Machel, K. Wszeborowski, Gdańsk.